

**SEÇME ÖRNEKLERLE YABANCI SEYYAHLARIN
ANADOLU'DAKİ TÜRK(MEN)LER, YÖRÜKLER VEYA
KONARGÖÇER TÜRKLERLE İLGİLİ YAZDIKLARI
ÜZERİNE**

*Öğr. Gör. Hüsnü Çağdaş ARSLAN**

Özet

Bu çalışmada, seçme örneklerle yabancı seyyahlar tarafından Anadolu'daki Türk, Türkmen, Yörük veya konargöçer Türklerle ilgili nelerin nasıl anlatıldığını, Türklerin hangi özelliklerinin ön plana çıkarıldığını; aynı zamanda farklı dönemlerden, inançlardan ve uluslardan seyyahların hangi konuda aynı düşüncede olduklarını belirli bir örneklem yoluyla ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla burada, 14. yüzyılda Anadolu'yu ziyaret eden Berberî İbn Battûta'dan; 19. yüzyılın ilk yarısında gelen Fransız Texier'den ve İngiliz Hamilton ile Fellows'dan; ayrıca 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın hemen başında bilimsel geziler yapmak amacıyla geldikleri Anadolu'yu eşleriyle birlikte tanıyan ve tanıtan Alman Bodemeyer ve Schweinitz'den yararlanılarak yabancı seyyahların Türk(men)lerle veya Yörüklerle ilgili verdikleri kayda değer bilgiler ve onlardaki Türk algısı sınırlı örneklerle ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Türkler, Türkmen, Yörük, Anadolu, konargöçerler, yabancı seyyahlar.*

Abstract:

In this study, with selected examples it is aimed to reveal what and how is explained by foreign travelers about Turkish, Turkmen, Yoruk or nomadic Turks in Anatolia, and also which characteristics of Turks are brought to the fore; at the same time, it is also aimed to indicate through a specific sample that in which issue, the travelers who come from different periods and nations, and also have different beliefs, they agreed. Here for this purpose, the remarkable information given by foreign travelers about the Turk(men)s or the Yoruks, and their Turkish perception were handled with limited examples benefiting from Berber

* Öğretim Görevlisi, Çukurova Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, hcarslan@cu.edu.tr.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4618-2105>. ResearcherID: E-7866-2018.

Ibn Battuta who visited Anatolia in the first half of 14th century; from the French Texier and English Hamilton and Fellows in the first half of the 19th century; also from German Bodemeyer and Schweinitz at the end of 19th century, in the early part of the 20th century, who got to know with their wives and introduced Anatolia by their scientific visits.

Keywords: *Turks, Turkmen, Yoruk, Anatolia, nomads, foreign travelers.*

Giriş

Türk tarihçi ve dilci Hüseyin Namık Orkun, 1940 yılında ilk baskısı yapılan ve birçok kez yeniden basılan *Türk Sözü'nün Aslı* adlı eserinin ön sözünde ilk olarak, “Türk adının aslı her Türkü alâkadâr eder. Bu asil millet Türk adını önceleri bir kabileye, bir hükûmete vermiş iken sonraları bu adı taşıyan hükûmetin bütün Orta Asya’ya sahip olması üzerine kendi adını aynı soydan olan diğer ırkdaşlarına da teşmil etmiş, bu suretle *Türk* adı artık bu dili konuşanların hepsine âlem olmuştur.” (Orkun 2015: 11) diyerek başta Türk adının kendisinin ve dolayısıyla Türklük ile ilgili meselelerin her Türk’ü ilgilendirdiğini vurgulamış, ardından da *Türk* adının kapsamının genişleyerek nasıl tüm Türklere ortak ad olduğuna dair düşüncesini paylaşmıştır. Tıpkı Türkçe konuşanların hepsine ad olarak verilmesinden dolayı en kapsayıcı olma niteliğini taşıyan *Türk* adı gibi, *Türkmen* ile *Yörük*⁶⁰ adlarının aslı ve anlamları da her Türk’ü ilgilendirir.

Bir diğer önemli ve her Türk’ü ilgilendiren konu ise işte bu adların yabancılar arasında nasıl anlatıldıkları, anlamlandırıldıkları veya algılandıklarıdır. İşte bu çalışmada, seçme örneklerle yabancı seyyahlar tarafından Anadolu’daki Türk, Türkmen, Yörük veya konargöçer Türklerle ilgili nelerin nasıl anlatıldığını, Türklerin hangi özelliklerinin ön plana çıkarıldığını, farklı dönemlerden ve uluslardan seyyahların hangi konuda aynı düşüncede olduklarını sınırlı da olsa bir örneklem sayesinde ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla;

- XIV. yüzyılın ilk yarısında geldiği Anadolu’yu ve özellikle ahilik teşkilatını, kısaca *Rihle* diye bilinen seyahatnâmesinde ayrıntılı bir şekilde anlatan Berberî İbn Battûta’dan,
- XIX. yüzyılın ilk yarısında Fransız Hükümeti tarafından Anadolu’ya gönderilmiş olan ve Hititlerin başkenti Hattuşaş’ın (Boğazköy) topografik haritasını çıkartması, açık hava tapınağı olan Yazılıkaya’yı bulması ve dünyaya tanıtmış olması ile tanınan Fransız arkeolog Charles Texier’dan,

⁶⁰ *Yörük* adı ve *Yörükler* üzerine yararlanılabilecek önemli bir kaynak olarak, Sadullah Gülten’in “Yörük Adına Dair Bazı Düşünceler Yahut Yörük Ne İdi?” (2019) adlı, kaynakçada da künyesi verilen yazısını önerebiliriz.

- XIX. yüzyılın ilk yarısında Ermenistan ve Küçük Asya'ya yaptığı bilimsel gezide topografik gözlemlerde bulunan ve jeolojik bilgilerin ağırlıklı olduğu tam bir günlük tutan İngiliz jeolog William John Hamilton'dan;
- Yine XIX. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'da Likya bölgesindeki keşifleriyle tanınan İngiliz arkeolog ve kâşif Charles Fellows'dan;
- XIX. yüzyılın sonunda eşiyile birlikte İstanbul'dan başlayarak Mersin'e kadar yaptığı bilimsel geziyle ve bu gezinin sonuçlarını XX. yüzyılın ilk yılında yayınlamasıyla tanınan Alman Hauptmann E. von Bodemeyer'den;
- 1905 yılının yazında eşiyile birlikte Konya, Ankara, Bursa ve İzmir illerinde bilimsel araştırmalarda bulunan ve daha önce Afrika kıtasında birçok keşif gezileri yapmış olan Alman Hans German Graf von Schweinitz'den seçme alıntılar yapılarak sınırlı da olsa gördükleri yerler ile ilgili yazdıkları yoluyla onlar üzerindeki “Türk, Türkmen veya Yörük” algısı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. İnceleme

İnceleme kısmında, aşağıda, başlıklar hâlinde seyyahların kısa bir tanıtımından sonra onlardan seçme alıntılar yapılacaktır. *Sonuç* kısmında ise bu alıntılar değerlendirilerek, seyyahların zihinlerindeki *Anadolulu Türk, Türkmen* ve *Yörük* algısı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.1. Orta Çağ'daki seyyahların en büyüğü olarak anılan, Fas'ın Tanca şehrinde doğmuş olan ve Berberîlerin Levâte kabilesinden gelen Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî'nin (1304-1368), 1325'te başlayıp kısa aralıklarla 28 yıl kadar süren gezilerinin kimi zaman ayrıntılara inilerek anlatıldığı, kâtip İbn Cüzeyy Kelbî tarafından hazırlanmış ve kısaca *Rihletü İbn Battûta* diye bilinen ünlü seyahatnâmesi *Tuhfetü'n-Nuzzâr fî Garâibi'l-Emsâr ve Acâibi'l-Efsâr*'da 1330'ların ilk yıllarındaki Anadolu ve buradaki toplum üzerine önemli bilgiler verilmektedir (Tancî 2014: 11-12). Anadolu hakkında “Rum diyarı diye bilinen Türk toprağı (*Berrü't-Türkiyye el-Ma'rûf bi Bilâdi'r-Rum*)” (Tancî 2014: 273, 715) ifadesini kullanan İbn Battûta Tancî, ilk ayak bastığı Anadolu toprağı olan Alanya'ya gelişini anlattığı kısımda genel olarak Anadolu insanı için ilk değerlendirmelerini şöyle yapıyor:

Dünyanın en güzel insanları, en temiz kıyafetli halkı burada yaşar ve en leziz yemekler de burada pişer. Allah Teâlâ'nın yarattığı kullar içinde en şefkatli olanlar buranın halkıdır. Bu yüzden şöyle denilir: “Bolluk ve bereket Şam diyarında, sevgi ve merhamet ise Rum'da!” Bu kelimeyle buranın halkı kastolunuyor.

Anadolu'ya geldiğimizde hangi zaviyeye gidersek gidelim büyük alâka gördük. Komşularımız, kadın ya da erkek bize ikramda bulunmaktan geri durmuyorlardı. Burada kadınlar yüzlerini örtmezler. Yola çıkacağımız zaman akraba ya da ev halkındanmışçasına bizimle vedalaşıp üzüntülerini gözyaşı dökerek belli ederlerdi. Buranın âdeti gereğince ekme haftada bir gün pişirilir, öteki günlere yetecek kadar! Ekme günü, erkekler sıcak ekme ve nefis yemeklerle çevremizi doldurur, şöyle derlerdi:

*“Bunları size kadınlar gönderdi, sizden hayır dua bekliyorlar!”
Halk, İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe Hazretleri'nin mezhebindedir. Hak Teâlâ ondan razı olsun. Hepsi Ehl-i Sünnet'tir. Aralarında ne Kaderî ne Râfidî (: Râfîzî) ne Mu'tezilî ne Hâricî ne de başka bir sapkın bulunmaktadır. Yüce Allah onları bu faziletleriyle diğer insanlardan üstün kılmıştır. Ama haşîş (: esrar) çiğnemekten de çekinmiyorlar!
Demince belirttiğimiz gibi Alanya deniz kıyısında bir şehirdir, ahalisi tümüyle Türkmenlerden oluşmaktadır. (Tancî 2014: 273-274).*

İbn Battûta Tancî, Birkî (: Birgi) hükümdarıyla ilgili kısımda o dönemde yaylacılığın en önemli öğelerinden biri olan çadırı ise ayrıntılı bir şekilde şöyle anlatır:

Birkî hükümdarı o günlerde şiddetli sıcaklar nedeniyle civardaki yaylalardan birine çıkmış meğer. Bu yayla gayet serin olduğu için her yaz oraya gidermiş.

(...) Bana orada “harkah” adı verilen kubbe şeklinde bir çadır sundular. Harkah, ağaç kalaslarının yan yana getirilmesiyle kurulur, üzeri keçeyle örtülür. Tepesinde ışık ve hava girmesi için “bâdhenç” denilen bir delik bırakılır, istenirse bu delik kapatılabilir; çadır tıpkı ev gibidir. Gerekli döşek ve eşya da getirildi...” (Tancî 2014: 288-289).

1.2. Hititlerin başkenti Hattuşaş'ın (Boğazköy) topografik haritasını çıkartması, bir çok yerini resimlemesi, açık hava tapınağı olan Yazılıkaya'yı bulması ve dünyaya tanıtmış olması ile tanınan Paris Güzel Sanatlar Yüksek Okulu mezunu, Fransız Bilimler Akademisi ve Paris Arkeoloji Enstitüsü üyeliği yapmış, Bayındırlık İşleri Müfettişliği görevi esnasında Fransız Hükümeti tarafından Anadolu'ya gönderilmiş olan arkeolog Charles Texier (1802-1871), birincisi 1833'te, ikincisi 1843'te olmak üzere Anadolu'daki seyahat ve incelemeleri ile bunların sonuçlarını *Asie Mineure, Description Géographique, Historique et Archéologique des Provinces et des Villes de la Chersonnèse d'Asie* adlı eserinde yayınlamıştır (Çetin 2013: 20-21).

Texier, eserinde Yozgat'ı anlattığı bölümde “Burada söz edilen vadilerden birinin içinde, yörüklerin yaylağı, yani yazlık yeri olan çok sade bir Türkmen köyü vardı.” (Texier 2002: C.III, 48) diyerek *Yörük* ve *Türkmen* adlarını aynı cümlede kullanır ve aslında bu ikisinin özünde birbirinden farklı olmadığını da belirtmiş olur.

Olympus ve Tahtalı Dağları'ndan bahsettiği *Yirmi Dördüncü Bölüm*'de Yörüklerin, bu dağlarda yaşadıklarını ve mesleklerinin kerestecilikten ibaret olduğunu ifade eder:

Denize kadar inmiş olan dağ ve kayalar, Olympus'tan Faselis (Phaselis)'e giden yolu nerdeyse kapanık hale getirmiştir. Geçmek için Ulupınar yolunu tutmak daha doğrudur. Ulupınar çayı vadisini tırmanmak tercihe değer. Burası yol boyu şahane bir tabiat, asırlık çamlarla kaplı dağlar ve içinde Ulupınar'ın gürül gürül kıvrıla kıvrıla aktığı derin uçurumların bulunduğu tablolar sunar. Bu dağların sakinleri, endüstrileri bu ormanların ağaçlarından kereste yapmaktan ibaret olan Yörüklerdir. (Texier 2002: C.III, 433).

Ancak Texier yine aynı eserinde, Türklerin ve Rumların ortak olarak icra ettikleri Kula'ya özgü bir zanaatı ise şöyle anlatır (Çetin 2013: 33-34):

Türkler, kervan ticaretinden başka Rumlarla bir sanatı paylaşırlar ki, o da iyi bir geleceği olan İzmir Halısı (haliçe) üretimidir. Bu halılar, Amerika'ya kadar ihraç edilir. Yörük kadınları da çadırlarının altında bu halyı dokurlar. Bunlar, ufak namaz seccadeleridir. Kula'daki yün bolluğu, boya veren bitkilerle birleşmiştir. Kırmızı, sarı, siyah renkler üretilen aşı boyası, kök boya, palamut ve kervanlarla gelen çivit (indigo), buradaki bu yerel sanatın ana maddesini sağlamıştır. (Texier 2002: C.I, 103).

Texier, Antalya'yı anlattığı *Yirmi Dokuzuncu Bölüm*'de, "Antalya paşalığı kıyının en geniş arazilerinden birisidir; yetki alanında az sayıda şehir bulunmasına karşılık, çok sayıda köy ve özellikle de epey kalabalık bir Yörük veya göçebe nüfusu içerir. Batıda Muğla paşalığına, kuzeyde Konya paşalığına uzanır. Kereste, tahıl, tütün ve deri üretir." (Texier 2002: C.III, 443) diyerek buradaki Yörük nüfusa değinirken bu adı aynı zamanda Türklerden göçebe olanları için kullandığını da belirtmiş olur.

1.3. Wishaw-Lanarkshire'da doğmuş olan İngiliz jeolog William John Hamilton (1805-1867), Ermenistan ve Küçük Asya'ya yaptığı araştırma gezisinde topografik gözlemlerde bulunması ve jeolojik bilgilerin ağırlıklı olduğu tam bir günlük tutması sonucunda meydana getirdiği *Researches in Asia Minor, Pontus, and Armenia; with Some Account of Their Antiquities and Geology* (1842) adlı eseri ile daha sonra başkanlığını da yapacağı (1854, 1865) Kraliyet Coğrafya Cemiyeti tarafından madalyaya layık görülmüştür (Çetin 2013: 21-22). Söz konusu araştırma gezisinde uğradığı İzmir'de onu etkileyen şeyin, özellikle farklı Türk sınıflarına ve buradaki heterojen halklara ait "alışılmadık ve iç açıcı kostümler" olduğundan bahseden Hamilton, bölge insanının giyimi üzerine şunları söyler (Çetin 2013: 78-79):

Dükkanının önünde çömelmiş, geniş elbisesinin içindeki ağır ve ciddi tacir veya tezgahlar; bir insanın kaldıramayacağı gibi görünen yükünün altında iki büklüm olmuş güçlü, aktif ve neredeyse devasa hamalla tezat oluşturur. Çıplak bacakları, beyaz pantolonları veya kirli fesleri etrafında doladıkları pamuk bez parçası ile tüccar kıyafeti ne kadar gösterişliyse, bu hamallarınki de o derece basit. Yine, çıplak bacakları, uyluklarına oturan fakat arkada bollaşan beyaz pantolonlarıyla, dağlarda ve Menderes kıyılarında yaşayan, demir

muhlı botlarıyla vakur yürüyen veya satmak için kömür yükledikleri eşek veya develerini süren zeybeklerin püsküllü ve saçaklı, yüksek ve gösterişli sarıkları buradaki soluk kahverengi giyinmiş Yörük veya Türklerinkinden çok farklı. Sonra büyük kalpakları, dökümlü giysileri ve traşlı çeneleriyle Ermeniler ve Levantenler; açık alınları, uzun keçisakalları ve oldukça açık boyunlarıyla huysuz görünüşlü ve açık renk saçlı Yahudiler: İzmir Yahudileri arasında bu kadar çok kadınsı görünüme sahip kişinin olması sıradışı. (Hamilton 1842: V. I, 58).⁶¹

1.4. İngiltere'nin Nottingham şehrinde doğmuş olan, Anadolu'da Likya bölgesindeki keşifleriyle tanınan arkeolog ve kâşif Charles Fellows (1799-1860), 1838 yılında Anadolu'ya yaptığı ilk gezisinde Xanthus antik kenti kalıntılarını bulmasıyla birlikte 1842 yılında bu bölgeye üçüncü gezisini yaparken British Museum'un desteğiyle izin fermanının da çıkması sonucunda önce Ksantos'tan British Museum'a yetmiş sekiz sandık içinde Likya döneminden kalma heykelleri ve çeşitli eserleri getirmiştir, ayrıca 1844'te yirmi yedi sandık içinde Yunan mezar heykellerini Londra'ya taşımıştır (Çetin 2013: 17-18). Yörüklerin ve Rumların geleneksel danslarını izlemiş olan Fellows, Likya Bölgesi'nde bulunduğu zamanı anlattığı *Travels And Researches in Asia Minor, More Particularly in the Province of Lycia* (1852) adlı eserinde, yerel halka ait zeybek dansının ağırlığından bahseder ve dans edenlerin uyumuna duyduğu hayranlığı şöyle dile getirir (Çetin 2013: 85-86):

Çok geçmeden, bu ülkede her evde bulunan bir ut veya gitarın⁶² sesi duyuldu ve ev sahiplerimizden bir delikanlı; hepsi benzersiz, fakat basit, vahşi ve oldukça ahenkli pek çok ezgi çaldı. Bir dansı olduğu söylenen ve hayran kaldığımız ağır bir melodi çalmaya başladı; daire genişletildi ve kavasımız ortaya geçerek Yörük veya çobanlara ait olduğunu söylediği benzersiz bir dansa başladı; bu dans oldukça yavaştı, figürler iyi çalışılmıştı ve dans ederken yüz ekşitiliyordu. Kavasın ardından bir Rum devam etti ve antik eserlerdeki faun ve ayınlerdeki figürlerin bu kadar doğru sunulması karşısında hayran kaldık. Bay Scharf daha önce

⁶¹ İngilizce asıl metin: *The grave and stately Turkish merchant or shopkeeper, in his ample robes, and squatting on his shop-board, contrasts with the strong, active, and almost gigantichamal or porter, bending beneath a burthen which it seems scarcely possible for the human back to sustain; though I have been informed that it is not unusual for them to carry a load of twelve or fourteen cwt. Their dress is as simple as that of the other is ostentatious, with bare legs and white drawers, and a wisp of cotton-cloth rolled round their dirty fez or red skull-cap. Again, the Xebeque from the mountains, and the banks of the Maender, with bare legs and white drawers fitting tight to his thighs, but made preposterously loose behind, with his high and gaudy turban bedecked with tassels and fringes, is a very different being from the Euruque or Turcoman, clad in sombre brown, tramping along in heavy-shod iron boots, and driving on his camels and asses laden with charcoal for sale. Then the Armenians and Levantines, with their huge kalpaks and flowing robes, their dark complexions, and clean-shaved chins, are as different from the mean-looking fair-haired Jews, with bare foreheads, long-pointed beards, and rather open necks, as anything can well be imagined: it is extraordinary how many fair effeminate-looking persons there are amongst the Jews of Smyrna.*

⁶² Saz.

bunların – benim bilmediğim - bazı çizimlerini yapmıştı; kolların yukarı kaldırılarak kıvrılması, başın yana eğilmesi, topuğun kaldırılması, kasların görünmesi – ki herkesin bacak ve ayakları çıplaktı – bir antik Yunan kabartmasındakine tıpatıp benziyordu. Kastanyet benzeri parmak şıklatmalar ise uda mükemmel zamanlamayla eşlik ediyordu. Bu, modern kuzey danslarındaki gibi bir egzersiz veya spor dansı değil, yavaş hareketlerde oluşan bir solo dans. Ve görünüşe göre Taglioni'nin⁶³ performansından bile daha çok çalışılmış: peki bu çadırli köylüler bu hareketleri nerede öğrenmişti? Bu tür başarılar için okulları, operaları, herhangi bir teatral temsilleri yok; fakat deyim yerindeyse bu gelenek düğünlerde ve şenliklerde insanları güldürmek için dans eden erkek çocuklarından geçmiştir. (Fellows 1852: 289).⁶⁴

1.5. Alman Hauptmann E. von Bodemeyer'in eşiyle birlikte İstanbul'dan başlayarak Mersin'e kadar yaptığı bilimsel gezi, onun *Quer Durch Klein Asien In Den Bulghar Dagh* (1900) adlı eserinde anlatılır (Muşmal cd. 2016: 223). Bodemeyer, Türklerin misafirperverliği hakkındaki bilgilerini ve düşüncelerini şöyle paylaşır:

Buradan bir saatlik yolculuktan sonra Yarma'ya geldik. Köyün etrafını çevreleyen ve sadece bir giriş ve çıkışı olan uzun kerpiç bir duvar vardı. Kerpiçten yapılmış evlerin pencereleri de çok küçüktü. Hemen hemen hiç ışık girmiyordu. Evler birbirine çok yakın yapılmıştı. Yola en yakın olan ev köy odası idi. Bu, Anadolu'da bir gelenektir. Her Türk köyünde yolcu ve misafirlere tahsis edilmek üzere bir ev bulunur. Bu şekilde bir misafirperverlik kolay kolay bulunmaz. Burada uzunca bir süre dinlendik... Türkiye'deki seyahatlerimizin bu kadar ucuza mal olacağını hiç tahmin etmemiştik. (Bodemeyer 1900: 56'dan Muşmal vd. 2016: 231-232).

⁶³ Marie Taglioni (Doğum: 23 Nisan 1804, İsveç – Ölüm: 24 Nisan 1884, Fransa): 19. yüzyıl romantik balesinde önemli bir yere sahip olan ünlü İtalyan balerindir. Kaynak: <https://www.britannica.com/biography/Marie-Taglioni>. Erişim tarihi: 27.11.2019.

⁶⁴ İngilizce asıl metin: *A lute or guitar, which is found in almost every hut in this country, was soon sounded, and a youth, one of our hosts, played several airs, all extremely singular, but simple, wild, and some very harmonious. One slow melody we admired, and were told that it was a dance; the circle was enlarged, and our Cavass stood in the midst, and danced in a most singular manner the dance, as he called it, of the Yourooks or shepherds; it was accompanied with much grimace, was in slow time, and furnished a good study for attitudes. He was succeeded by a Greek, and I never was more struck than by the accurate representation of the attitudes displayed in the fauns and bacchanal figures of the antique. Mr. Scharf had, unknown to me, sketched some of them; the uplifted and curved arm, the bending head, the raised heel, and the displayed muscles – for all the party had bare legs and feet – exactly resembled the figures of ancient Greek sculpture. The snapping the finger, in imitation of castanets, was in admirable time to the lute accompaniment. This is not a dance for exercise or sociability, as our modern northern dances appear; it is a pas soul, slow in movement, and apparently more studied than even the performance of Taglioni: and whence do these tented peasants learn it? They have no schools for such accomplishments, no opera, nor any theatrical representation; but the tradition, if it may be so called, is handed down by the boys dancing for the amusement of the people at their weddings and galas.*

1.6. Afrika kıtasında daha önceden birçok keşif gezileri yapmış olan Alman Hans German Graf von Schweinitz, 1905 yılının yazında eşiyile birlikte Konya, Ankara, Bursa ve İzmir illerinde bilimsel araştırmalarda bulunmak isteğiyle Alman Sefareti'ne başvurmuştur ve 1 Haziran'da kendisine padişah onayıyla izin verilmiştir (Muşmal vd. 2016: 240). Bu bilimsel gezisindeki gözlemlerini, araştırmalarını ve bunların sonuçlarını ise Berlin'de, *In Kleinasien Ein Reitausflug durch das Innere Kleasiens im Jahre 1905* [Küçük Asya'da, Küçük Asya'nın İçlerine Bir At Gezintisi] (1906) adlı çalışmasında yayınlamıştır. Schweinitz, söz konusu eserinde Türklerin yaylacılık alışkanlığı üzerine şunları söyler:

28 Haziran'da bir gezinti yapmaya karar verdik. Kaymakam da bize katıldı. Ereğli'den kuzeye doğru gittik ve bir yaylayı ziyaret ettik. Yaylada orta direği olmayan mükemmel çadırlar kurulmuştu. Üzerleri kumaşla örtülüydü. Kadınlar yayıkla yağ ve kaymak çıkarmakla meşguldüler. Yayladakilerin keçileri vardı. Anadolu'da yazın serin yerlere gitmek bir ihtiyaçtır. Bundan dolayı Anadolu'daki şehirlerin dağlarında yaylalar olur. Kim olursa olsun; Müslüman, Hristiyan, köylü, şehirli, Türk, Kürt, Yörük fark etmez buraların insanları yazın havadar yerlere gitmeyi tercih ediyorlar. Konya'da Meram bölgesi de bu şekilde gidilen bir yaz yeridir. Kayseri'de de bir sürü benzer yer var. Ankara'da yazlık evlerin olduğu birçok yerden geçtik. Toroslarda da yazın geçirildiği birçok yer var. Kıyı şeridinden gelen pek çok kimsenin burada kaldığını gördük. Ya çadırlar kuruyorlar ya da oralarda yapılmış evler bulunuyor. Bütün ülkede tek tek aileleri ya da kervanları taşınırken bunu görebilirsiniz. (Schweinitz 1906: 67'den Muşmal vd. 2016: 256-257).

2. Sonuç

Bu çalışmada XIV., XIX. yüzyıllar ile XX. yüzyılın hemen başında Anadolu'yu ziyaret etmiş farklı uluslardan ve inançlardan seyyahların, genelde *Anadolulu Türkler, Türkmenler* özelde ise *Yörükler* veya *konargöçer Türkler* üzerine yazdıklarına sınırlı da olsa değinilmeye çalışıldı. Seçilen alıntılara bakıldığında yer verdiğimiz seyyahlar tarafından Türklerin, Türkmenlerin veya Yörüklerin özellikle misafirperverliğine, bunun yanında yaşama biçimlerine, mesleklerine, giyimlerine, sanatlarına, üretimlerine ve Hristiyanlar ile diğer topluluklardan farklı yönlerine vurgu yapıldığını görmekteyiz. İbn Battûta'dan aktardığımız 1330'lu yıllarda Birgi'de Türklerin "*harkah*" adı verilen kubbe şeklinde bir çadır kullandıkları bilgisi; Texier'den öğrendiğimiz 1830'lu, 1840'lı yıllarda Tahtalı Dağları'nda yaşayan Yörüklerin kerestecilikle uğraştıkları ve Kula'da Rumlarla birlikte oradaki Yörük kadınların *İzmir Halısı (haliçe)* üretimi yaptıkları bilgisi; Hamilton'un *Yörük veya Türklerin* giyimlerini betimlemesi; Fellows'un "*Yörük veya çobanlara ait benzersiz bir dans*" olarak ifade ettiği zeybek dansını tasviri; Bodemeyer'in her Türk köyünde misafirler için bulunan *köy odasıyla* ilgili ve Schweinitz'in yaylacılık faaliyetleriyle ilgili verdiği bilgiler kayda değerdir.

XIV. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'ya gelen İbn Battûta, Anadolu'daki Türkleri, “*Dünyanın en güzel insanları, en temiz kıyafetli halkı, Allah Teâlâ'nın yarattığı kullar içinde en şefkatli olanlar*” şeklinde tanıtır; Anadolu'yu sevgi ve merhamet diyarı olarak niteler ve buradaki Müslüman Türk halk tarafından misafirlere karşılıksız bir ilgi ve sevgi gösterilmesinden hayranlıkla bahsettikten sonra “*Yüce Allah onları bu faziletleriyle diğer insanlardan üstün kılmıştır.*” diyerek *Anadolulu Türkleri* insanlar arasında en üst yere koyar. Türklerin misafirperverliği konusunda benzer övgüleri altı yüzyıl sonra, XX. yüzyılın hemen başında Alman Bodemeyer'in “*Bu şekilde bir misafirperverlik kolay kolay bulunmaz.*” sözlerinde de görmek mümkündür. Burada -belki de iyi bilinen ama özellikle Avrupa'da çok dillendirilmeyen- Türk insanını yakından tanımış Fransız subayı, Fransız Akademisi üyesi, Legion d'Honneur nişanıyla ödüllendirilmiş Fransız edebiyatçı-yazar Pierre Loti'nin Türkler üzerine *Les Turcs* adlı yazısında, İbn Battûta'nın sözlerinin yüzyıllar sonrasında teyidi niteliğindeki değerli sözlerini hatırla(t)mak gerekir.⁶⁵

Kaynaklar

- Bodemeyer, Hauptmann E. von (1900). *Quer Durch Klein Asien In Den Bulghar Dagh*. Freiburg.
- Çetin, Zeynep (2013). *Avrupalı Gezinler Gözüyle 19. Yüzyılda Batı Anadolu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Fellows, Sir Charles (1852). *Travels And Researches in Asia Minor, More Particularly in the Province of Lycia*. London: John Murray. Albemarle Street.
- Gülten, Sadullah (2019). Yörük Adına Dair Bazı Düşünceler Yahut Yörük Ne İdi?. *Yörükler Orta Asya'dan Anadolu'ya* içinde, (Ed.) İlhan Şahin, ss. 123-133. İstanbul: Özlem Matbaacılık.
- Hamilton, William J. (1842). *Researches in Asia Minor, Pontus, and Armenia; with Some Account of Their Antiquities and Geology*. (Volume: I-II). London: John Murray, Albemarle Street.
- Loti, Pierre (2015). *Ermenistan'daki Katliamlar ve Türkler*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

⁶⁵ “Demem o ki bu kadar iftiraya uğrayan Türkler bizim düşmanımız değil ve bize karşı istemeyerek savaş açtılar. Öte yandan diyorum ki tüm hayatım boyunca söyledim, Türkler bütün Doğu'nun en saf ve en dürüst insanlarıdır. Onlar Doğu'nun en hoşgörülüleridir ve belki bu iddiam konudan bihaber olanları kızdıracaktır ama Türkler Ortodokslardan bile daha da hoşgörülüdürler. İşte savaştan bu yana binlerce şahit, en dik kafalılarının karşısında bile bana bu iki noktada hak veriyor. Fransa'dan zavallı dostlarıma karşı ön yargılarla gelen ve benim tehlikeli bir hayalperest olduğumu düşünen generaller, her rütbeden subaylar, erler bana adalet yerini bulsun diye hep bir ağızdan şunları yazdı: ‘Sizin de iyi bildiğiniz gibi bu yiğitler tutsaklara, yaralılara o kadar nazik davranıyorlar ki, onlara kardeşleri gibi bakıyorlar! Döndüğümüzde, hiç şüphemiz olmasın, bizler de bunlara tanıklık edeceğiz.’ O kadar içten yazılmış ve o kadar dokunaklı bu imzalı sayısız mektubun hepsini yayınlamak isterdim fakat hepsi bir cilt edecektir!” (Loti 2015: 21-22). Fransızca asıl metin için bkz. Loti 2015: 48.

- Muşmal H. - Uslu F. - Çolak F. (2016). Osmanlı'nın Son Dönemlerinde Bazı Alman Seyyahlara Göre Konya. *Seyahatnamelerde Konya* içinde, (Ed.) Ahmet Çaycı, ss. 213-265. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları-333.
- Orkun, Hüseyin Namık (2015). *Türk Sözü'nün Aslı*. (3. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Schweinitz, Hans Herman Graf von (1906). *In Kleinasien Ein Reitausflug durch das Innere Kleinasiens im Jahre 1905*. Berlin.
- Tancî, İbn Battûta (2014). *İbn Battûta Seyahatnâmesi – Kısa Notlarla Sade Metin Çevirisi-*. (3. Baskı). (Çev.) A. Sait Aykut. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Texier, Charles. (2002). *Küçük Asya, Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*. (3 cilt). (Çev. Ali Suat). Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları.